

चौरजहारी नगरपालिकाको सहकारी ऐन - २०७४

प्रस्तावना : सहकारी मुल्य मान्यता र सिद्धान्त अनुरूप स्थानीय स्तरमा छरिएर रहेको पुँजी, प्रविधि तथा प्रतिभालाई स्वावलम्बन र पारस्परिकताका आधारमा एकिकृत गर्दै सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक उन्नय गर्न समुदायमा आधारित सदस्य केन्द्रित लोकतान्त्रिक स्वयत्त र अनुशासित संगठनको रूपमा सहकारी संस्थाहरूको प्रबर्द्धन गर्न सहकारी खेति, उत्पादन, बस्तु तथा सेवा व्यवसायका माध्यमबाट सामाजिक न्यायका आधारमा आत्मनिर्भर तीब्र एवं दिगो रूपमा स्थानीय अर्थतन्त्रलाई सुदृढ तुल्याउन सहकारी संघ संस्थाहरूको दर्ता, सञ्चालन तथा नियमन सम्बन्धि व्यवस्था गर्न वाञ्छनिय भएकोले चौरजहारी नगरपालिकाको नगर सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद : १

प्रारम्भिक

१) **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** “चौरजहारी नगरपालिकाको सहकारी ऐन २०७४” रहेको छ ।

१) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२) **परिभाषा:** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा:

क) “**आन्तरिक कार्यविधि**” भन्नाले सहकारी संस्थाले दफा १८ बमोजिम बनाएको आन्तरिक कार्यविधि सम्झनुपर्छ ।

ख) “**कसुर**” भन्नाले दफा ७९ बमोजिमको कसुर सम्झनुपर्छ ।

ग) “**तोकिएको**” वा “**तोकिए बमोजिम**” भन्नाले यस ऐन अर्न्तगत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनुपर्छ ।

घ) “**परिवार**” भन्नाले सदस्यको पति वा पत्नी, छोरा, बुहारी, छोरी, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, बाबु, आमा, सौतेनी आमा र आफुले पालन पोषण गर्नुपर्ने दाजु, भाउजु, बुहारी र दिदि-बहिनी सम्झनु पर्छ ।

तर सो शब्दले अंशवण्डा गरि वा मानो छुट्टिइ आ-आफ्नो पेशा व्यवसाय गरि बसेको परिवारको सदस्यलाई जनाउने छैन ।

ङ) “**बचत**” भन्नाले सदस्यले सहकारी संस्थामा जम्मा गरेको रकम सम्झनुपर्छ ।

च) “**मन्त्रालय**” भन्नाले सहकारी सम्बन्धि विषय हेर्ने मन्त्रालय सम्झनुपर्छ ।

छ) “**मुख्य कारोबार**” भन्नाले संस्थाले सञ्चालन गरेको व्यवसायिक क्रियाकलापहरूमा पछिल्लो आर्थिक वर्षको सदस्य तर्फको खरिद वा विक्रि कारोवारमा कम्तिमा तीस प्रतिशत भन्दा बढि हिस्सा भएको कारोबार सम्झनुपर्छ ।

ज) “**रजिष्ट्रार**” भन्नाले संघको रजिष्ट्रार सम्झनु पर्छ ।

झ) “**लेखा सुपरीवेक्षण समिति**” भन्नाले दफा ३७ बमोजिमको लेखा सुपरीवेक्षण समिति सम्झनुपर्छ ।

ञ) “**विनियम**” भन्नाले सम्बन्धित सहकारी संस्थाको दफा १७ बमोजिम बनाएको विनियम सम्झनुपर्छ ।

ट) “**विभाग**” भन्नाले संघको सहकारी विभाग सम्झनुपर्छ र सो शब्दले मन्त्रालयको सहकारी नियमन गर्न तोकिएको महाशाखा समेतलाई जनाउछ ।

ठ) “**शेयर**” भन्नाले सहकारी संस्थाको शेयर पुँजीको अंश सम्झनुपर्छ ।

- ड) “सञ्चालक” भन्नाले समितिको सदस्य सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले समितिको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष समेतलाई जनाउँछ ।
- ढ) “सदस्य” भन्नाले सहकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्त गरेको व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ ।
- ण) समिति भन्नाले दफा ३० को उप दफा (१) बमोजिमको सञ्चालक समिति सम्भन्नुपर्छ ।
- त) “सहकारी मूल्य” भन्नाले स्वावलम्बन, स्व-उत्तरदायित्व, लोकतान्त्रिक, समानता, समता, ऐक्यबद्धता, इमान्दारी, खुलापन, सामाजिक उत्तरदायित्व तथा अरुको हेरचाह लगाएत अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त सहकारी सम्बन्धि मूल्य सम्भन्नुपर्छ ।
- थ) “संस्थाको व्यवसाय” भन्नाले व्यवसायमा व्यवस्था भए बमोजिम सञ्चालित व्यवसायिक क्रियाकलाप सम्भन्नुपर्छ ।
- द) “सहकारी सिद्धान्त” भन्नाले स्वइच्छक तथा खुला सदस्यता, सदस्यद्वारा लोकतान्त्रिक नियन्त्रण, सदस्यको आर्थिक सहभागिता, स्वयत्तता र स्वतन्त्रता, शिक्षा, तालिम र सूचना, सहकारी-सहकारी बीच पारस्परिक सहयोग र समुदाय प्रतिको चासो लगाएत अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त सहकारी सम्बन्धि सिद्धान्त सम्भन्नु पर्छ ।
- ध) “संस्था” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठन भइ दफा ६ बमोजिम दर्ता भएको विषयगत वा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था सम्भन्नु पर्छ ।
- न) “साधारण सभा” भन्नाले सहकारी संस्थाको साधारण सभा सम्भन्नु पर्छ ।
- प) “प्राथमिक पूँजीकोष” भन्नाले शेयर पूँजी र जगेडा कोष सम्भन्नु पर्छ ।
- फ) “दर्ता गर्ने अधिकारी” भन्नाले दफा ६९ बमोजिमको दर्ता गर्ने अधिकारी सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद : २ सहकारी संस्थाको गठन तथा दर्ता

३.संस्थाको गठन :

- १) कम्तिमा ३० जना नेपाली नागरिकहरु एक आपसमा मिलि विषयगत बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था गठन गर्न सकिनेछ ।
- २) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि श्रमिक युवा लगाएतले आफ्नो श्रम वा सीपमा आधारीत भइ व्यवसाय गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा पन्ध्र जना नेपाली नागरिकहरु भए पनि संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।
- ३) यस दफामा अन्य जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह वा त्यस्ता सरकार वा तहको अनुदान वा स्वामित्वमा सञ्चालित विद्यालय, विश्वविद्यालय वा संगठित संस्थाबाट पारिश्रमिक पाउने पदमा बहाल रहेका कम्तिमा एकसय जना कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकहरुले आपसमा मिलि प्रचलित कानुन बमोजिम दर्ता भएको आफ्नो पेशागत संगठनका आधारमा सदस्यता, प्रतिनिधित्व र सेवा सञ्चालनमा तोकिए बमोजिमका शर्त बन्देजहरु पालना गर्ने गरि संस्था गठन गर्न सक्नेछन ।
तर एक सय जना भन्दा कम संख्या रहेको एउटै कार्यपालिकामा कम्तिमा तीसजना कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकहरुले आपसमा मिली सदस्यता, प्रतिनिधित्व र सेवा सञ्चालनमा तोकिए बमोजिमका शर्त बन्देजहरु पालना गर्ने गरि संस्था गठन गर्न सक्नेछन ।
- ४) यस दफा बमोजिम संस्था गठन गर्दा एक परिवार वा सदस्यका दरले उपदफा (१) वा (२) मा उल्लेखित संख्या पुगेको हुनुपर्नेछ ।
तर संस्था दर्ता भइसकेपछि एकै परिवारका एकभन्दा बढि व्यक्तिले सो संस्थाको सदस्यता लिन पाउने छैनान ।

५) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने संस्था गठन गर्दा कम्तिमा एक सय जना नेपाली नागरिकहरुको सहभागिता हुनुपर्नेछ ।

४. दर्ता नगरि सहकारी संस्था संचालन गर्न नहुने : कसैले पनि यस ऐन बमोजिम दर्ता नगरि सहकारी संस्था स्थापना तथा संचालन गर्न हुदैन ।

५. दर्ताको लागि दरखास्त दिनुपर्ने :

१) यस ऐन बमोजिम गठन भएका सहकारी संस्थाले दर्ताका लागी दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष अनुसुची १ को ढाँचामा दरखास्त दिनुपर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिमका दरखास्त साथ देहाए बमोजिमका कागजातहरु संलग्न हुनु पर्नेछ ।

६. दर्ता गर्नुपर्ने :

१) दफा (५) को उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त दरखास्त सहितको कागजातहरु छानबिन गर्दा देहाए बमोजिम भएको पाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले दरखास्त परेको मितिले तीस दिनभित्र त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गरि अनुसुची - २ को ढाँचामा दर्ता प्रमाणित गर्नुपर्नेछ ।

क) दरखास्त साथ पेश भएको विनियम यो ऐन तथा यस ऐन अर्न्तगत बनेको नियम बमोजिम रहेको,

ख) प्रस्तावित सहकारी संस्था सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त अनुरूप सञ्चालन हुन सक्ने आधार रहेको,

ग) सहकारी संस्था समुदायमा आधारित एवं सदस्य केन्द्रित भइ संचालन हुन सक्ने स्पष्ट आधार रहेको,

२) उपदफा (१) बमोजिम छानबिन गर्दा प्रस्तावित सहकारी संस्थाको विनियमको कुनै कुरामा संशोधन गर्नुपर्ने देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संशोधन गर्नुपर्ने व्यहोरा खुलाइ दरखास्त प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र भित्र निवेदकलाई सूचना दिनुपर्नेछ ।

३) यस ऐनमा अन्य जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि यो ऐन प्रारम्भ हुदाको बखत दर्ता भइ सञ्चालनमा रहेको नगरपालिका भित्र कार्यक्षेत्र कायम गरिएका सहकारी संस्था यसै ऐन बमोजिम दर्ता भएको मानिने छ ।

४) यस दफा बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्दा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो सहकारी संस्था ले पालना गर्नुपर्ने कुनैपनि शर्त तोक्न सक्नेछ ।

५) उपदफा (४) बमोजिम शर्त तोकिएकोमा सो को पालना गर्नु सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

७. दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्ने :

(१) दफा ६ को उपदफा(१) मा उल्लेखित अवस्था नभएमा सोहि दफा बमोजिम विनियम संशोधनको लागी सूचना दिएको अवधि भित्र निवेदकले संशोधन गर्न अस्वीकार गरेमा त्यस्तो सूचना पाएको मितिले तीस दिन भित्र विनियम संशोधन नगरेमा वा सूचनामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेगरि विनियम संशोधन नगरेमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गरेकोमा दर्ता गर्ने अधिकारीले कारण खुलाइ तीन दिन भित्र सोको जानकारी सम्बन्धित निवेदकलाई दिनुपर्नेछ ।

८. सहकारी संस्था संगठित हुने :

- १) सहकारी संस्था अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।
- २) सहकारी संस्थाको काम कारवाहिको लागि एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।
- ३) सहकारी संस्थाले यस ऐनको अधिनमा रहि व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त, उपयोग, विधि वा अन्य व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
- ४) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजुर लाग्न सक्नेछ ।
- ५) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह करार गर्न सक्नेछ ।

९. सहकारी संस्थाको कार्यविधि :

- १) दर्ता हुदाको बखत सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र देहाय बमोजिम हुनेछ :
  - क) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने संस्थाको हकमा एक वडा,
  - ख) अन्य संस्थाको हकमा एक वडा वा देहाएका आधारमा तीन वडासम्म
- २) सदस्यहरुविच स्वावलम्बनको पारस्परिक अभ्यासको लागि साभा बन्धन (कमन बन्ड),
- ३) व्यवसायिक स्तरमा सेवा संचालन गर्न आवश्यक सदस्य सख्या,
- ४) संस्था संचालनमा सदस्यको सहभागिता मूलक लोकतान्त्रिक नियन्त्रण कायम हुने गरि पायक पर्ने स्थान,
- ५) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्थाले दर्ता भई व्यवसायिक प्रारम्भ गरेको दुई वर्ष पछि देहायको देहायको आधारमा जोडिएको भौगोलिक क्षेत्र कायम हुने गरि आफ्नो कार्यविधि थप वडाहरुमा विस्तार गर्न सक्नेछ ।

- क) संस्थाको व्यवसायिक क्रियाकलापको विकास क्रममा सदस्यता बढाउन थप कार्यविधि आवश्यक परेको,
- ख) संस्थाको कार्य संचालनमा सदस्यको प्रत्येक नियन्त्रण कायम राख्न रचनात्मक उपायहरु अवलम्बन गरिएको,
- ग) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा मापदण्ड अनुसार भएको ।

- ६) उपदफा(१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्थाको कार्यक्षेत्रका वडाहरुमा व्यवसायिक सेवा सञ्चालन नभएको वा जम्मा कारोबारको तोकिएको रकम वा अनुपात भन्दा कम वा अनुपातको व्यवसायिक सेवा सञ्चालन भएको देखिएको खण्डमा दर्ता गर्ने अधिकारीले व्यवसायिक सेवा सञ्चालन भएका वडामा कार्यविधि कायम गर्ने गरि विनियम संशोधन गर्ने निर्देशन दिन सक्नेछ ।

- ७) उपदफा (३) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले निर्देशन दिइएकोमा सहकारी संस्थाले एक वर्ष भित्र विनियम संशोधन गरि आफ्नो कार्यक्षेत्र पुनःनिर्धारण गर्नुपर्नेछ ।

- ८) यस दफामा अन्य जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि सहकारी संस्थाले स्वेच्छिक रुपमा जुनसुकै समय कार्यक्षेत्र घटाउने गरि पुनःनिर्धारण गरि विनियम संशोधन गर्न सक्नेछ ।

- ९) कार्यक्षेत्र पुनःनिर्धारण सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१०) जानकारी दिनुपर्ने : नगरपालिका भन्दा बढि कार्यक्षेत्र कायम राखि दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका संस्थाहरुले नगरपालिकामा सेवा सञ्चालन गर्दा सञ्चालित सेवाको विवरण सहित दर्ता गर्ने अधिकारीलाई जानकारी दिनुपर्नेछ ।

११) विषयगत आधारमा वर्गिकरण :

- १) सहकारी संस्थाको वर्गिकरण देहाय बमोजिम हुनेछ।
  - क) उत्पादक संस्था : कृषी, दुग्ध, चिया, कफि, उखु, फलफुल, माछापालन विशेषका विषयगत र अगुवावाली एवम् उत्पादनको योजना समेतका आधारमा अन्य उत्पादनमूलक संस्था।
  - ख) उपभोक्ता संस्था : उपभोक्ता भण्डार, बचत तथा ऋण, उर्जा र स्वास्थ्य विशेषका विषयगत र प्राथमिक आवश्यकता एवम् सेवाको योजना समेतका आधारमा अन्य उपभोगजन्य संस्था।
  - ग) श्रमिक संस्था: हस्तकला, खाद्य परिकार, औद्योगिक उत्पादन, भोजनालय र श्रम करार विशेषका विषयगत र सीप वा श्रमको विशेषता एवम् स्वरोजगारीको योजना समेतका आधारमा अन्य श्रममा आधारित संस्था।
  - घ) बहुउद्देशीय संस्था : उत्पादन, उपभोग र श्रम वा सीपमा आधारित स्वरोजगारीका सेवा समेत सञ्चालन गर्ने अन्य बहुमुखि संस्था।
- २) उपदफा (१)को खण्ड (क), (ख) र (ग) मा उल्लेखित विषयमा विशिष्टिकरण, आम प्रचलन र अभ्यासको विकासक्रम समेतको आधारमा तोकिए बमोजिमका विषयहरु थप गर्न सकिनेछ।
- ३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि उपदफा (१) बमोजिम अन्य संस्थाहरु गठन गर्न बाधा पर्ने छैन।

१२) कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्ने :

- १) दफा ६ बमोजिम दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेपछि संस्थाले आफ्नो उद्देश्य प्राप्तका लागि यस ऐन र विनियमको अधिनमा रहि आवश्यक कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछ।
- २) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न कुनै छुट्टै संस्था दर्ता गर्नुपर्ने छैन।
तर त्यस्तो कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न प्रचलित कानून बमोजिम अनुमति, स्वीकृति वा इजाजतपत्र लिनुपर्ने रहेछ भने सो बमोजिम अनुमति, स्वीकृति वा इजाजत पत्र लिएर मात्र कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार पाएको संकाय वा अधिकारीबाट अनुमति, स्वीकृति वा इजाजतपत्र प्राप्त गरेमा पन्ध्र दिन भित्र सोको जानकारी दर्ता गर्ने अधिकारीलाई दिनुपर्नेछ।
- ४) दुई वा दुईभन्दा बढि संस्थाले सयुक्त वा साभेदारीमा आफ्नो उत्पादन वा सेवाको बजारिकरणको लागि यस ऐनको अधिनमा रहि आवश्यक कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछन।
- ५) उपदफा (४) बमोजिमको कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्ने सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१३) दायित्व सिमित हुने :

- १) सहकारी संस्थाको कारोबारको सम्बन्धमा सदस्यहरुको दायित्व नीजले खरिद गरेको वा खरिद गर्न स्वीकार गरेको शेयरको अधिकतम रकम सम्म मात्र सिमित रहने छ।

२) सहकारी संस्थाको नाम “सहकारी” र नामको अन्त्यमा “लिमिटेड” शब्द राख्नु पर्नेछ ।

१४) सहकारीको मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त पालना गर्नुपर्ने : सहकारी संस्थाको गठन तथा सञ्चालन गर्दा सहकारीको मूल्य, मान्यता र सिद्धान्तको पालना गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद : ३

संस्थाको उद्देश्य तथा कार्य :

१५) संस्थाको उद्देश्य : कार्यक्षेत्रमा आधारित र सदस्य केन्द्रित भई आफ्ना सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक उत्थयन गर्नु संस्थाको प्रमुख उद्देश्य हुनेछ ।

१६) संस्थाको कार्य : संस्थाका कार्यहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् ।

- क) सहकारीका मूल्य, मान्यता र सिद्धान्तहरूको पालना गर्ने गराउने,
- ख) सदस्यको हित प्रवर्द्धन गर्ने गरि व्यवसायिक सेवाहरू प्रदान गर्ने,
- ग) सदस्यलाई शिक्षा, सुचना र तालिम प्रदान गर्ने ।
- घ) संस्थाले गर्ने उत्पादन तथा सेवाको मापदण्ड निर्धारण गरि गुणस्तर सुधार गरि आर्थिक स्थायित्व र जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्य गर्ने,
- ङ) संस्थाले गर्ने उत्पादन तथा सेवाको मापदण्ड निर्धारण गरि गुणस्तर सुधार, आर्थिक स्थायित्व र जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्य गर्ने,
- च) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागु गर्ने,
- छ) संस्थाको व्यवसायिक प्रवर्द्धन तथा विकास सम्बन्धि क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- ज) मन्त्रालय, रजिष्ट्रार, प्रादेशिक रजिष्ट्रार, स्थानीय तह वादता गर्ने अधिकारीको निर्देशन पालना गर्ने गराउने,
- झ) विनियममा उल्लेखित कार्यहरू गर्ने ।

परिच्छेद : ४

विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि:

१७. विनियम बनाउनु पर्ने :

- १) संस्थाले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, मापदण्ड र कार्यविधिको अधिनमा रही आफ्नो कार्य सञ्चालनको लागी विनियम बनाउनु पर्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिमको विनियम दर्ता गर्ने अधिकारीबाट स्वीकृत भएपछि लागु हुनेछ ।

१८. आन्तरिक कार्यविधि बनाउन सक्ने :

- १) संस्थाले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधि र विनियमको अधिनमा रही आवश्यकता अनुसार आफ्नो आन्तरिक कार्यविधि बनाउन सकिने छ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिमको आन्तरिक कार्यविधि सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाले स्वीकृत गरेपछि लागु हुनेछ ।

१९) विनियम र आन्तरिक कार्यविधिमा संशोधन :

- १) संस्थाको साधारण सभाको कुल सदस्य संख्याको बहुमतबाट विनियम र आन्तरिक कार्यविधि संशोधन हुन सक्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम संशोधन भएको विनियम वा आन्तरिक कार्यविधि दर्ता गर्ने अधिकारीबाट स्वीकृत भएपछि मात्र लागू हुनेछ ।

परिच्छेद : ५ सदस्यता

२०. संस्थाको सदस्यता :

- १) अठार वर्ष पुरा गरेको दहाय बमोजिमको नेपाली नागरिकहरू संस्थाको सदस्य हुन सक्नेछन ।
  - क) संस्थाको कम्तिमा एक शेयर खरिद गरेको,
  - ख) संस्थाको विनियममा उल्लेखित शर्तहरू पालना गर्न मन्जुर गरेको,
  - ग) संस्थाको जिम्मेवारी पालना गर्न मन्जुर भएको,
  - घ) संस्थाले गरेको कारोवारसंग प्रतिस्पर्धा हुने गरि कारोवार नगरेको,
  - ङ) संस्थाको सदस्यता लिन योग्य रहेको स्वघोषणा गरेको।
- २) यस ऐनमा अन्य जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारका निकायहरू, स्थानीय तहका सभै संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्रका सरकारी वा सामुदायिक विद्यालय, गुठि, स्थानीय क्लब, स्थानीय तहमा गठन भएका उपभोक्ता समुहहरू संस्थाको सदस्य हुन बाधा पर्ने छैन ।
- ३) यस दफामा अन्य जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि स्वास्थ्य सहकारी संस्थामा सहकारी संस्थाले सदस्यता लिन बाधा पर्ने छैन ।

२१) सदस्यता प्राप्त गर्न निवेदन दिनुपर्ने :

- १) संस्थाको सदस्यता लिन चाहाने सम्बन्धित व्यक्तिले संस्थाको समिति समक्ष निवेदन गर्नुपर्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेको मितिले पैतिस दिन भित्र समितिले यो ऐन, यस अर्न्तगत बनेको नियम तथा विनियमको अधिनमा रही सदस्यता प्रदान गर्नेवा नगर्ने निर्णय गर्नुपर्नेछ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम निर्णय गर्दा समितिले सदस्यता प्रदान नगर्ने निर्णय गरेमा सो को कारण खोली सात दिन भित्र निवेदकलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- ४) उपदफा (३) बमोजिम जानकारी पाएको मितिले तीस दिन भित्र सम्बन्धित व्यक्तिले त्यस्तो संस्था दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष उजुर गर्न सक्नेछ ।
- ५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त उजुरी छानविन गर्दा निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नुपर्ने देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नका लागि सम्बन्धित संस्थालाई आदेश दिन सक्नेछ ।

६) उपदफा (५) बमोजिम आदेश भएमा सो आदेश प्राप्त गरेको सात दिन भित्र सम्बन्धित संस्थाले निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गरि सो को जानकारी दर्ता गर्ने अधिकारीलाई गराउनु पर्नेछ ।

२२) सदस्य हुन नपाउने :

- १) कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिको एक भन्दा बढि संस्थाको सदस्य हुन पाउने छैन । तर यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिको एक भन्दा बढि संस्थाको सदस्य रहेको भए प्रारम्भ भएको मितिले तीन वर्ष भित्र कुनै एक संस्थाको मात्र सदस्यता कायम राख्नु पर्नेछ ।
- २) यो ऐन प्रारम्भ हुदाको बखत कुनै संस्थामा नेपाल सरकारको निकाय वा दफा २० को उपदफा (२) मा उल्लेख भएदेखि बाहेक अन्य कुनै कृतिम व्यक्ति सदस्य भएको भए पाँच वर्ष भित्र सदस्यता अन्त्य गर्नुपर्नेछ ।

२३) सदस्यताको समाप्त :

- १) कुनै सदस्यको सदस्यता देहायको अवस्थामा समाप्त हुनेछ ।
  - क) सदस्यले आफ्नो सदस्यता त्याग गरेमा,
  - ख) लगातार वार्षिक साधारण सभामा विना सूचना तीन पटकसम्म अनुपस्थित भएमा,
  - ग) यो ऐन वा यस ऐन अर्न्तगत बनेको नियम वा विनियम बमोजिम सदस्यले पालना गर्नुपर्ने प्राबधानको बारम्बार उलङ्घन गरेमा,
  - घ) संस्थाको सदस्यको हकमा दफा २० बमोजिमको योग्यता नभएमा ।
- २) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कुनै सदस्यले संस्थाबाट प्राप्त वा भुक्तान गर्नुपर्ने कुनै रकम भएमा सो फरफारक नभए सम्म वा नीजले लिएको ऋण तिर्नुपर्ने कुनै दायित्व वा अन्य कुनै सदस्यको तर्फबाट धितो वा जमानत बसेकोमा सो को दायित्व फरफारक नभए सम्म नीजको सदस्यता समाप्त हुनेछैन ।
- ३) यस दफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि साधारण सभा बोलाउने निर्णय भइसकेपछि साधारण सभा सम्पन्न नभएसम्म कसैलाई पनि सदस्यताबाट हटाउन सकिने छैन ।

२७) वार्षिक साधारणसभाको काम,कर्तव्य र अधिकार : वार्षिक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- क) वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने,
- ख) वार्षिक लेखापरिक्षण प्रतिवेदन अनुमोदन गर्ने,
- ग) समिति वा लेखा सुपेरिबेक्षण समितिको निर्वाचन तथा विघटन गर्ने,
- घ) संचालक वा लेखा सुपेरिबेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्यलाई पदबाट हटाउने,
- ङ) समिति वा लेखा सुपेरिबेक्षण समितिको वार्षिक प्रतिवेदन पारित गर्ने,
- च) विनियम संशोधन तथा आन्तरिक कार्यविधि पारित गर्ने,
- छ) लेखापरिक्षकको नियुक्ति र नीजको पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने,
- ज) संस्था एकिकरण वा विघटन सम्बन्धि निर्णय गर्ने,
- झ) पारिश्रमिक लगाएतको सुविधा तोक्ने,
- ञ) ऋण तथा अनुदान प्राप्त गर्ने सम्बन्धि निर्णय गर्ने,
- ट) सदस्यको दायित्व मिनाह दिने,

- ठ) समितिलाई आवश्यक निर्णय दिने,
ड) विनियममा तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

२८) साधारणसभाको बैठक :

- १) समितिले सहकारी संस्था दर्ता भएको समयले तीन महिना भित्र साधारण सभा बोलाउनुपर्नेछ ।
२) समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले छ महिना भित्र वार्षिक साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ ।
३) समितिले देहायको अवस्थामा विशेष साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ :
क) संस्थाको काम विशेषले साधारणसभा बोलाउनुपर्ने समितिबाट निर्णय भएमा,
ख) दफा ३८ को उपदफा (१) को खण्ड (छ) बमोजिम लेखा सुपरीवेक्षण समितिको सिफारिसमा,
ग) कुनै सञ्चालकले विशेष साधारण सभा बोलाउन पेश गरेको प्रस्ताव समितिबाट पारित भएमा,
घ) विशेष साधारण सभा बोलाउनु पर्ने कारण खुलाई पच्चिस प्रतिशत सदस्यले समिति समक्ष निवेदन दिएमा,
ड) दफा २९ को उपदफा (१) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले निर्देशन दिएमा ।
४) उपदफा २९ को उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्थाको सञ्चालक वा व्यवस्थापकबाट आफ्नो जिम्मेवारी पुरा नगरी संस्था सञ्चालनमा समस्या उत्पन्न भएको अवस्थामा दर्ता गर्ने अधिकारीलाई जानकारी दिई साधारण सदस्यहरूको मध्येबाट बहुमत सदस्य उपस्थित भइ विशेष साधारण सभा गर्न सकिनेछ ।

२९) विशेष साधारण सभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्ने :

- १) संस्थाको निरिक्षण वा सुपरिवेक्षण गर्दा कसैको उजुरी परि छानविन गर्दा देहायको अवस्था देखिन आएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो सहकारी संस्थाको समितिलाई साधारण सभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्नेछ ।
क) सहकारीको मुल्य, मान्यता तथा सिद्धान्त विपरित कार्य गरेमा,
ख) यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि विपरित कार्य गरेमा,
ग) दर्ता गर्ने अधिकारीले दिइएको निर्देशनको बारम्बार उलङ्घन गरेमा,
घ) दफा ३१ को उपदफा (२) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले आदेश दिएमा।
२) उपदफा (१) बमोजिम साधारणसभा बोलाउन निर्देशन प्राप्त भएमा समितिले सो निर्देशन प्राप्त भएको मितिले पैतिस दिन भित्र साधारण सभाको बैठक बोलाउनु पर्नेछ र साधारण सभाको बैठकमा उजुरी वा निरिक्षणका क्रममा देखिएका विषयमा छलफल गरि साको प्रतिवेदन दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
३) सहकारी संस्थाको साधारण सभाको लागी गणपुरक संख्या तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको एकाउन्न प्रतिशत हुनेछ ।
तर पहिलो पटक डाकिएको साधारण सभामा गणपुरक संख्या नपुगेमा त्यसको सात दिन भित्र दोस्रो पटक साधारण सभामा संचालक समितिको बहुमत सहित एक तिहाइ साधारण सदस्यहरूको उपस्थिति भएमा साधारण सभाको गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि दफा २८ को (४) मा भएको व्यवस्था सोहि अनुसार हुनेछ ।

५) दुई हजार वा सो भन्दा बढि सदस्य भएको संस्थाले साधारण सभा गर्दा समान कार्यसूचीमा तोकिए बमोजिम सदस्य संख्याको आधारमा वडा वडा वा अन्य पायक पर्ने ठाँउमा संचालक सदस्यहरु पठाइ साधारण सभा गर्न र त्यस्तो सभाको निर्णय प्रमाणित गर्न प्रतिनिधिहरु छनौट गरी त्यस्ता प्रतिनिधिहरुको उपस्थितिको सभाले अन्तिम निर्णय प्रमाणित गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

३०. सञ्चालक समिति :

- १) सहकारी संस्थामा साधारण सभाबाट निर्वाचित एक सञ्चालक समिति रहनेछ । तर एउटै व्यक्ति लगातार एउटै पदमा दुई पटक भन्दा बढि सञ्चालक हुन पाउने छैन ।
- २) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा उपलब्ध भएसम्म कम्तीमा तेत्तीस प्रतिशत महिला सदस्यको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।
- ३) एउटै परिवारको एकभन्दा बढि सदस्य एकै अवधिमा सञ्चालक तथा लेखा समितिको पदमा उमेदवार बन्न र निर्वाचित हुन सक्ने छैनान ।
- ४) कुनै संस्थाको सञ्चालक सोही संस्थाको कर्मचारी वा आफ्नो संस्थाले सदस्यता लिएको सहकारी संघ वा बैङ्क बाहेक अर्को कुनै संस्थाको सञ्चालक बन्न पाउने छैन । तर वार्षिक दुई करोड रुपैयाँ भन्दा कमको कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाको संचालकले त्यस्तो सहकारी संस्थामा कर्मचारीको रुपमा काम गर्न बाधा पर्ने छैन । वार्षिक दुई करोड भन्दा बढि कारोबार गर्ने संस्थामा कुनै सञ्चालक कर्मचारी भएको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले दुई वर्ष भित्र त्यस्तो संचालकले कर्मचारीलाई पद त्याग गरि अर्को कर्मचारी व्यवस्था गनु पर्नेछ ।
- ५) यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै व्यक्ति एकभन्दा बढि समय संस्थाको सञ्चालक वा सोही वा अर्को संस्थाको कर्मचारी भएकोमा यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र कुनै एक संस्थाको मात्र संचालक वा कर्मचारी रहनु पर्नेछ ।
- ६) समितिको कार्य अवधि चार वर्षको हुनेछ ।

३१) सञ्चालक समितिको निर्वाचन :

- १) समितिले आफ्नो कार्यावधि समाप्त हुनु कम्तीमा एक महिना अघि अर्को समितिको निर्वाचन गराउनु पर्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएको जानकारी प्राप्त भएमा त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएको मितिले छ महिना भित्र समितिको निर्वाचन गराउन दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित समितिलाई निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले आदेश दिइएकोमा सम्बन्धित समितिले सो आदेश बमोजिमको समयअवधि भित्र समितिको निर्वाचन गराई दर्ता गर्ने अधिकारीलाई जानकारी पठाउनु पर्नेछ ।
- ४) उपदफा (३) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्था सदस्य रहेको माथिल्लो संघ भए सो संघको प्रतिनिधि समेतलाई सहभागी गराई समितिको निर्वाचन सम्बन्धि सम्पूर्ण कार्य गर्ने गराउने ।
- ५) उपदफा (४) बमोजिमको निर्वाचन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सम्बन्धित समितिका पदाधिकारी को कर्तव्य हुनेछ ।
- ६) उपदफा (५) बमोजिम निर्वाचन गराउदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित संस्थाले बेहोर्नु पर्नेछ ।

७) यस दफा बमोजिम समितिको अर्को निर्वाचन नभएसम्मको लागी समितिले विनियममा व्यवस्था भए बमोजिम आफ्नो कार्य संचालन गर्नेछ ।

३२. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्य उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

- क) सहकारीका मुल्य,मान्यता र सिद्धान्त बमोजिम सहकारी संस्थाको सञ्चालन गर्ने,
- ख) आर्थिक तथा प्रशासकीय कार्य गर्ने, गराउने,
- ग) प्रारम्भिक साधारण सभा, वार्षिक साधारण सभा तथा विशेष साधारण सभा बोलाउने,
- घ) साधारण सभाका निर्णयहरु कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- ङ) संस्थाको नीति, योजना, बजेट तथा वार्षिक कार्यक्रमको तर्जुमा गरि साधारण सभा समक्ष पेश गर्ने,
- च) संस्थाको सदस्यता प्रदान गर्ने तथा सदस्यबाट हटाउने,
- छ) शेयर नामसारी तथा फिर्ता सम्बन्धि कार्य गर्ने,
- ज) सम्बन्धित संघको सदस्यता लिने,
- झ) विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि तयार गरि साधारण सभामा पेश गर्ने,
- ञ) संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्र संस्थाको कारोबार र व्यवसायको बृहत प्रबर्द्धनको लागी आवश्यक कार्य गर्ने, गराउने ।

३३. सञ्चालक पदमा बहाल नरहने : देहायको कुनै अवस्थामा सञ्चालक आफ्नो पदमा बहाल रहन सक्ने छैन :

- क) निजले दिएको राजिनामा समितिबाट स्वकृत भएमा,
- ख) निजलाई दफा ३४ उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालकबाट हटाउने निर्णय भएमा,
- ग) निज अर्को संस्थाको संचालक रहेमा,
- घ) निज सोही वा अर्को संस्थाको कर्मचारी रहेमा,
- तर दफा ३० को उपदफा (४) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा लेखिएको कुरामा सोही बमोजिम हुनेछ ।
- ङ) निज सोही वा अर्को संस्थाको लेखा सुपरिवेक्षण समितिको पदमा रहेमा,
- च) निजको मृत्यु भएमा,

३४. सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्ने :

१) साधारण सभाले बहुमतको निर्णयबाट देहायको कुनै अवस्थामा सञ्चालकलाई समितिको सञ्चालक पदबाट हटाउन सकिनेछ :

- क) आर्थिक हिनामिना गरि सम्बन्धित संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा,
- ख) अनाधिकृत तवरले सम्बन्धित संस्थाको कारोबार सम्बन्धि विषयको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,
- ग) सम्बन्धित संस्थाको कारोबार र व्यवसाय संग प्रतिस्पर्धा हुने गरि समान पकृतिको कारोबार वा व्यवसाय गरेमा,
- घ) सम्बन्धित संस्थाको अहित हुने कुनै काम गरेमा,
- ङ) निज शारिरीक वा मानसिक रुपले काम गर्न नसक्ने भएमा,
- च) कुनै सञ्चालकमा यो ऐन, यस अर्न्तगत बनेको नियम वा विनियममा उल्लेखित योग्यता नरहेमा ।

- २) कुनै सञ्चालकलाई समितिको पदबाट हटाउने निर्णय हुनुअघि त्यस्तो सञ्चालकलाई साधारण सभा समक्ष सफाई पेश गर्ने मनासिव माफिकको मोका दिइनेछ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिमको अबधि भित्र कुनै सञ्चालकले सफाई पेश नगरेमा वा निजले पवेह गरेको सफाई सन्तोषजनक नभएमा साधारण सभाले त्यस्तो सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ ।
- ४) उपदफा (३) बमोजिम सञ्चालकको पदबाट हटाइएको सदस्य समितिको दुई कार्यकाल सम्मको निर्वाचनमा उमेद्वार बन्न पाउने छैन ।
- ५) उपदफा (३) बमोजिम कुनै सञ्चालक पदबाट हटेमा त्यस्तो पदमा साधारण सभाले बाँकी अबधिको लागी अर्को सञ्चालकको निर्वाचन गर्नेछ ।

३५. नीजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुन नहुने :

- १) सञ्चालकले आफ्नो निजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुनुहुदैन ।
- २) सञ्चालकले आफुलाई व्यक्तिगत फाइदा हुनेगरी संस्थामा कुनै कार्य पनि गराउनु हुदैन ।
- ३) कुनै सञ्चालकले उपदफा (१) को विपरित हुने गरि वा आफ्नो अधिकार भन्दा बाहिर गई हुनै काम कारवाहि गरे, गराएमा त्यस्तो काम कारवाहि प्रति त्यस्तो सञ्चालक व्यक्तिगत रुपमा उत्तरदायी हुनेछ र त्यस्तो काम कारवाहिबाट संस्थाको सदस्य वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई हानी नोक्सानी निजको जायजेथाबाट असुल उपर गरिनेछ ।

३६. समितिको विघटन :

- १) साधारण सभाले देहायको अवस्थामा समितिको विघटन हुन गर्न सक्नेछ ।
  - क) समितिको बदनियतपूर्ण कार्यबाट संस्थाको कारोबार जोखिममा परेमा,
  - ख) संस्थाले तिर्नुपर्ने दायित्व तोकिएको समय भित्र भुक्तनी गर्न नसकेमा,
  - ग) विनियममा उल्लेखित उद्देश्य र कार्य विपरितको काम गरेमा,
  - घ) समितिले आफ्नो जिम्मेवारी पुरा नगरेमा,
  - ङ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीमा उल्लेखित शर्त वा दर्ता गर्ने अधिकारीले दिएको निर्देशनको बारम्बार उलङ्घन गरेमा ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम समिति विघटन भएमा साधारण सभाले नयाँ निर्वाचन गर्नेछ ।
- ३) समितिले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले दिएको निर्देशन पालना नगरेमा वा दफा २९ को उप दफा (२) बमोजिम पेश गरेको प्रतिवेदन समेतको आधारमा दर्ता गर्ने अधिकारीले समितिलाई उजुरी वा निरिक्षणको क्रममा देखिएको विषयवस्तुको गम्भिर्यताको आधारमा बढिमा छ महिनाको समय दिई सुधार गर्ने मौका दिन सक्नेछ र त्यस्तो समयाबधि भित्र पनि सुधार नगरेमा त्यस्तो समिति विघटन हुनेछ ।
- ४) उपदफा (३) बमोजिम समिति विघटन भएमा त्यसरी विघटन गरिएको मितिले तीन महिना भित्रमा अर्को समितिको निर्वाचन सम्पन्न गराउन र त्यस्तो निर्वाचन नभएसम्म संस्थाको दैनिक कार्य संचालन गर्न दर्ता गर्ने अधिकारीले तोकिएको एक तदर्थ समिति गठन गर्नु पर्नेछ ।
- ५) यस दफा बमोजिम अर्को समितिको निर्वाचन गराउदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नेछ ।

३७. लेखा सुपरिवेक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- १) लेखा सुपरिवेक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहय बमोजिम हुनेछ :

- क) प्रत्येक चौमासिकमा सहकारी संस्थाको आन्तरिक लेखा परीक्षण गर्ने,
 ख) आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्दा लेखापरीक्षणका आधारभूत सिद्धान्तको पालना गर्ने गराउने,
 ग) वित्तीय तथा आर्थिक कारोबारको निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने,
 घ) समितिको काम कारवाहीको नियमित सुपरिवेक्षण गर्ने र समितिलाई आवश्यक सुझाव दिने,
 ङ) साधारण सभाको निर्देशन, निर्णय तथा समितिका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने,
 च) लेखा सम्बन्धि प्रतिवेदन र समितिको काम कारवाहीको सुपरिवेक्षण सम्बन्धि वार्षिक प्रतिवेदन साधारण सभा समक्ष पेश गर्ने,
 छ) आफुले पटक पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन नभएको कारणबाट कुनै संस्थाको हितमा प्रतिकूल असर परेमा वा त्यस्तो संस्थाको नगद वा जिन्सी सम्पतिको व्यापक रूपमा हिनामिना वा अनियमितता भएको वा संस्था गम्भिर आर्थिक संकटमा पर्न लागेकोमा सोको कारण खुलाई विशेष साधारण सभा बोलाउन समिति समक्ष सिफारिस गर्ने,
 ज) आवश्यक परेमा आन्तरिक लेखापरीक्षक नियुक्तिका लागि तीन जनाको नाम संचालक समितिमा सिफारिस गर्ने,
 २) लेखा सुपरिवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्य संस्थाको दैनिक आर्थिक प्रशासनीक कार्यमा सहभागी हुन पाउने छैन ।

परिच्छेद : ७

बचत तथा ऋण परिचालन

३९. सदस्य केन्द्रित भई बचत तथा ऋणको कारोबार गर्नुपर्ने :

- १) संस्थाले आफ्नो सदस्यहरूको मात्र बचत स्वीकार गर्न, सोको परिचालन गर्न र सदस्यलाई मात्र ऋण प्रदान गर्न सक्नेछ ।
- २) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने गरि दर्ता भएको संस्था बोहो अन्य विषयगत वा बहुउद्देश्यीय संस्थाले बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्न पाउने छैन ।
तर यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि बहुउद्देश्यीय वा विषयगत संस्थाको रूपमा भई मुख्य कारोबारको रूपमा बचत तथा ऋणको कारोबार गर्दै आएको भए त्यस्तो संस्थाले तीन वर्ष भित्रमा बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार नहुने गरि दर्ता हुँदाका बखतमा उल्लेख गरिएको मुख्य कारोबार गर्ने गरि सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।
- ३) संस्थाले सदस्यलाई प्रदान गर्ने ऋणमा सेवा शुल्क र नविकरण शुल्क लिन पाइने छैन ।
- ४) बचत तथा ऋणको व्याजदर विचको अन्तर छ प्रतिशत भन्दा बढि हुने छैन ।
- ५) संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने व्याजलाई मुल ऋणमा पुर्जगत गरि सोको आधारमा व्याज लगाउन पाउनछैन ।
- ६) संस्थाले कुनैपनि कम्पनिको शेयर खरिद गर्न सक्ने छैन ।
तर

- १) संस्थाको दायित्वप्रति प्रतिकूल नहुनेगरि संस्थाले स्वप्रयोजनको लागी अचल सम्पति

खरिद तथा पूर्वाधार निर्माण एवं संस्था र सदस्यहरुको हितमा उत्पादन र सेवाको क्षेत्रमा प्राथमिक पूँजी कोष परिचालन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

२) यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै संस्थाले कुनै कम्पनिको शेयर खरिद गरेको भएमा त्यस्तो शेयर यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्ष भित्र अवधि भित्र हस्तान्तरण गरि सक्नु पर्नेछ ।

३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्थाले यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि दर्ता भएका साना किसानद्वारा प्रवर्द्धित वित्तीय संस्थाको खरिद गर्न बाधा पर्ने छैन ।

७) संस्थाले शेयर पूँजी कोषको दश गुणा सम्म बचत संकलन गर्न सक्नेछ ।

८) संस्थाले दर्ता गर्दाको बखतका सदस्य बाहेक अन्य सदस्यलाई सदस्यता प्राप्त गरेको तीन महिना अवधि व्यतित नभई ऋण लगानी गर्न सक्ने छैन ।

४०. सन्दर्भ व्याजदर सम्बन्धि व्यवस्था :

१) संघिय कानून बमोजिम रजिष्ट्रारले बचत तथा ऋणको सन्दर्भ व्याजदर तोक्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको सन्दर्भ व्याजदर संस्थाका लागि निर्देशक व्याजदर हुनेछ ।

४१. व्यक्तिगत बचतको सीमा : संस्थामा सदस्यको व्यक्तिगत बचतको सीमा तीस लाखसम्म हुनेछ ।

परिच्छेद : ९

आर्थिक स्रोत परिचालन

४२. शेयर विक्री तथा फिर्ता सम्बन्धि व्यवस्था :

१) संस्थाले आफ्नो सदस्यलाई शेयर विक्री गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्थाले एकै सदस्यलाई आफ्नो कुल शेयर पूँजीको बीस प्रतिशत भन्दा बढि हुने गरिशेयर विक्री गर्न सक्ने छैन ।

तर,

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको संस्था वा निकायको हकमा यो बन्देजलागू हुने छैन ।

३) संस्थाको शेयरको अंकित मूल्य प्रति शेयर एक सय रुपैयाँ हुनेछ ।

४) संस्थाको शेयर पूँजी विनियममा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

५) संस्थाले खुला बजारमा शेयर विक्री गर्न पाउने छैन ।

६) संस्थाको मुलधनको रुपमा रहेको कुनै सदस्यको शेयर सोही संस्थाको ऋण वा दायित्व बाहेक अन्य कुनै ऋण वा दायित्व वापत लिलाम विक्री गरिने छैन ।

४३. रकम फिर्ता तथा खाता सञ्चालन सम्बन्धि व्यवस्था :

१) कुनै सदस्यले संस्थाको सदस्यता त्याग गरि रकम फिर्ता लिन चाहेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व भुक्तान गरेको मितिले एक महिना भित्र निजको बाँकी रकम तोकिए बमोजिम निजलाई फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।

- २) कुनै सदस्यले संस्थामा जम्मा गरेको बचत फिर्ता माग गरेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व कट्टा गरि बाँकी रकम तोकिए बमोजिम निजलाई फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।
- ३) संस्थाले बचत खाताहरु मात्र संचालन गर्नुपर्नेछ ।

४४. ऋण वा अनुदान लिन सक्ने :

- १) संस्थाले विदेशी बैंक वा वित्तीय संस्था वा अन्य निकायबाट ऋण वा अनुदान लिन वा त्यस्तो निकायसंग साभेदारीमा काम गर्न संघीय कानून बमोजिम स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम विदेशी बैंकवा निकायबाट ऋण वा अनुदान लिन स्वीकृतिको लागी तोकिए बमोजिमको विवरणहरु सहित दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले नगर कार्यपालिकामा प्रस्ताव पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ४) उपदफा (३) बमोजिमको प्रस्ताव नगर कार्यपालिकाले उपयुक्त देखेमा स्वीकृतिको लागी मन्त्रालयमा सिफारिस गरि पठाउनेछ ।

४५. नेपाल सरकारको सुरक्षण प्राप्त गर्न सक्ने :

- १) संस्थाले विदेशी बैंक वा निकायसंग लिने ऋणमा सुरक्षण प्राप्त गर्नुपर्ने भएमा संघीय कानून बमोजिम स्वीकृतिको लागी दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष प्रस्ताव सहित निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- २) दफा (१) बमोजिम प्राप्त प्रस्ताव उपयुक्त देखिएमा नगरपालिकाले संघीय कानून बमोजिम स्वीकृतिको लागी मन्त्रालयमा सिफारिस गरि पठाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद : १० संस्थाको कोष

४६. संस्थाको कोष :

- १) संस्थाको कोषमा देहाय बमोजिमको रकम रहनेछ :
  - क) शेयर विक्रीबाट प्राप्त रकम ,
  - ख) बचतको रूपमा प्राप्त रकम,
  - ग) ऋणको रूपमा प्राप्त रकम,
  - घ) नेपाल सरकार बाट प्राप्त अनुदान,
  - ङ) विदेशी सरकार वा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाबाट प्राप्त अनुदान वा सहायता कोरकम,
  - च) व्यवसायीक कार्यबाट आर्जित रकम,
  - छ) सदस्यता प्रवेश शूलक,
  - ज) संस्थाको नाममा प्राप्त हुने जुनसुकै रकम ।

४७. जगेडा कोष :

- १) संस्थामा एक जगेडा कोष रहनेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहाय बमोजिमका रकम रहने छन ।
  - क) आर्थिक वर्षको खुद बचत रकमको कम्तिमा पच्चिस प्रतिशत रकम,

- ख) कुनै संस्था, संघ वा निकायले प्रदान गरेको पूँजिगत अनुदान रकम,
  - ग) स्थिर सम्पति विक्रीबाट प्राप्त रकम,
  - घ) अन्य स्रोतहरूबाट प्राप्त रकम।
- ३) उपदफा (१) बमोजिमको जगेडा कोष अविभाज्य हुनेछ ।

४८. संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष :

- १) संस्थाको एका संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष रहनेछ ।
- २) दफा ४७ बमोजिमको जगेडा कोषको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्याई बाँकी रहेको रकमको कम्तीमा पच्चिस प्रतिशत रकम उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा वार्षिक रूपमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।
- ३) उपदफा (१) बमोजिमको रकम सदस्यले गरेको संघीय कानूनमा तोकिए बमोजिमको वार्षिक कारोबारको आधारमा सम्बन्धित सदस्यलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४९. सहकारी प्रवर्द्धन कोषसम्बन्धि व्यवस्था :

- १) संस्थाले सहकारी व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नको लागि दफा ४७ बमोजिम जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्याई बाँकी रहेको रकमको शून्य दशमलव पाँच प्रतिशतले हुन आउने रकम संघीय कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिमको सहकारी प्रवर्द्धन कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको उपयोग संघीय कानूनका व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

५०. अन्य कोष सम्बन्धि व्यवस्था :

- १) दफा ४६, ४७, ४८ र ४९ मा उल्लेखित कोषका अतिरिक्त संस्थामा सहकारी शिक्षा कोष, शेयर लाभांस कोष लगायत तोकिए बमोजिमका अन्य कोषहरू रहन सक्नेछन ।
  - २) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको रकम सो कोषको उद्देश्य पूर्तिको लागि विनियममा तोकिए बमोजिम उपयोग गर्न सकिनेछ ।
- तर एक वर्षको शेयर लाभांसको रकम शेयर पूजीको पन्ध्र प्रतिशत भन्दा बढि हुने छैन ।

परिच्छेद : ११ अभिलेख र सूचना

५१. अभिलेख राख्नु पर्ने :

- १) संस्थाले साधारण सभा, समिति तथा लेखा सुपरिवेक्षण समितिका निर्णय तथा काम कारवाहि अद्यावधिक अभिलेख सुरक्षित साथ राख्नुपर्नेछ ।
- २) संस्थाले कारोबार संग सम्बन्धित तथा अन्य आवश्यक अभिलेखहरू तोकिए बमोजिम सुरक्षित साथ राख्नु पर्नेछ ।

५२. विवरण उपलब्ध गराउनु पर्ने :

- १) संस्थाले देहायका विवरणहरू सहितको प्रतिवेदन आ.व.समाप्त भएको तीन महिना भित्र दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
  - क) कारोबारको चौमासिक र वार्षिक प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण प्रतिवेदन,
  - ख) वार्षिक कार्यक्रम, नीति तथा योजना,

- ग) खुद बचत सम्बन्धि नीति तथा योजना,
- घ) संचालकको नाम तथा बाँकी कार्यविधिको सूची,
- ङ) साधारण सभाको बैठक सम्बन्धि जानकारी,
- च) शेयर सदस्य संख्या र शेयर पूँजी,
- छ) संचालक वा सदस्यले लिएको ऋण तिर्न बाँकी रहेको रकम,
- ज) दर्ता गर्ने अधिकारीले समय समयमा तोकिएको अन्य विवरण ।

परिच्छेद : १२ लेखा र लेखापरीक्षण

५३. कारोबारको लेखा : संस्थाको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालिमा आधारीत र कारोबारको यथार्थ स्थिति स्पष्टरूपमा देखिने गरि संघीय कानून बमोजिम रजिष्टरले लागु गरेको लेखामान (एकाउन्टिङ स्ट्यान्डर्ड) र यस ऐन बमोजिम पालना गर्नुपर्ने अन्य शर्त तथा व्यवस्था बमोजिम राख्नुपर्नेछ ।

५४. लेखापरीक्षण :

- १) संस्थाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण सो आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र प्रचलित कानून बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षक द्वारा गराउनु पर्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि भित्र कुनै संस्थाले लेखापरीक्षण नगराएको पाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको लेखापरीक्षण इजाजत पत्र प्राप्त लेखापरीक्षक बाट गराउन सक्नेछ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम लेखापरीक्षण गराउदा लेखापरीक्षकलाई दिनुपर्ने पारिश्रमिक लगायतको रकम सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नेछ ।
- ४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम लेखापरीक्षकले गरेको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन अनुमोदनको लागी साधारण सभा समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ५) उपदफा (४) बमोजिम पेश भएको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन साधारण सभा बाट अनुमोदन हुन नसकेमा पुनः लेखापरीक्षणको लागी साधारण सभाले दफा ५५ को अधिनमा रहि अर्को लेखापरीक्षक नियुक्त गर्नेछ ।

५५. लेखापरीक्षकको नियुक्ति :

- १) संस्थाको लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्य गर्न प्रचलित कानून बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकहरु मध्यबाट साधारण सभाले एक जना लेखापरीक्षक नियुक्ति गरि पारिश्रमिक समेत तोक्नेछ ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम लेखापरीक्षक नियुक्ति गर्दा एउटै व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीलाई लगातार तीन आर्थिक वर्षभन्दा बढि हुने गरि नियुक्ति गर्न सकिने छैन ।

५६. लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन सक्ने :

- १) देहायका व्यक्ति लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन तथा नियुक्त भई सकेको भए सो पदमा बहाल रहन सक्ने छैन ।
  - क) सहकारी संस्थाको संचालक,
  - ख) सम्बन्धित संस्थाको सदस्य,
  - ग) सहकारी संस्थाको नियमित पारिश्रमिक पाउने गरि नियुक्त सल्लाहकार वा कर्मचारी ,

- घ) लेखापरीक्षण सम्बन्धि कसुरमा सजाय पाएको तीन वर्षको अवधि भुक्तन नभएको,
- ङ) दामासाहीमा परेको,
- च) भ्रष्टाचार, ठगी वा नैतिक पतन हुने अन्य फौजदारी कसुरमा सजाय पाएको पाँच वर्ष भुक्तन नभएको,
- छ) सम्बन्धित संस्थासंग स्वार्थ बाँझिएको व्यक्ति ।
- २) लेखापरीक्षकले आफु नियुक्त हुनु अघि उपदफा (१) बमोजिम अयोग्य नभएको कुराको संस्था समक्ष स्वघोषणा गर्नु पर्नेछ ।
- ३) कुनै लेखापरीक्षक आफ्नो कार्यकाल समाप्त नहुदै कुनै संस्थाको लेखापरीक्षण गर्न अयोग्य भएमा वा संस्थाको लेखापरीक्षको पदमा कायम रहन नसक्ने स्थिति उत्पन्न भएमा निजले लेखापरीक्षण गर्नु पर्ने वा गरिरहेको काम तत्काल रोकी सो कुराको जानकारी लिखित रूपमा संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।
- ४) यस दफाको प्रतिकुल हुनेगरी नियुक्त भएको लेखापरीक्षकले गरेको लेखापरीक्षण मान्य हुने छैन ।

परिच्छेद : १३
छुट, सुविधा र सहूलियत

५७. छुट, सुविधा र सहूलियत :

- १) संस्थालाई प्राप्त हुने छुट, सुविधा र सहूलियत संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- २) उपलफा (१) मा उल्लेखित छुट, सुविधा र सहूलियत बाहेक संस्थालाई प्राप्त हुने अन्य छुट, सुविधा र सहूलियत तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद : १४
ऋण असुली तथा बाँकी बक्यौदा

५८. ऋण असुल गर्ने :

- १) कुनै सदस्यले संस्था संग गरेको ऋण सम्झौता वा शर्त कवुलियतको पालना नगरेमा, लिखतको भाकाभित्र ऋणको साँवा, व्याज र हर्जना चुक्ता नगरेमा वा ऋण लिएको रकम सम्बन्धित काममा नगलाई हिनामिना गरेको देखिएमा त्यस्तो सदस्यले ऋण लिदा राखेको धितोलाई सम्बन्धित संस्थाले लिलाम विक्रि गरि वा अन्य कुनै व्यवस्था गरी आफ्नो साँवा, व्याज र हर्जना असुल उपर गर्न सक्नेछ । धितो सम्बन्धि संस्थाले स्वीकारे पश्चात पनि ऋणले साँवा व्याज दुवै भुक्तानी गरी धितो बापतको सम्पत्ति फिर्ता लिन चाहेमा फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- २) कुनै सदस्यले संस्थामा राखेको धितो कुनै किसिमले कसैलाई हक छोडिएकोमा वा अन्य कुनै कारण बाट त्यस्तो धितोको मूल्य घट्न भएमा त्यस्तो ऋणीलाई निश्चित म्याद दिई थप धितो सुरक्षण राख्न लगाउन सकिने छ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम ऋणीले थप धितो नराखेमा वा उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको धितोबाट पनि साँवा, व्याज र हर्जना रकम असुल उपर हुन नसकेमा त्यस्तो ऋणीको हक लाग्ने अन्य जायजेथाबाट पनि साँवा, व्याज र हर्जना असुल उपर गर्न सकिनेछ ।

४) यस दफा बमोजिम साँवा, व्याज र हर्जना असुल उपर गर्दा लागेको खर्चको रकम तथा असुल उपर भएको साँवा, व्याज र हर्जनाको रकम कट्टा गरि बाँकी रहन आएको रकम सम्बन्धित ऋणीलाई फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

५) यस दफा बमोजिम कुनै संस्थाले ऋणीको धितो वा अन्य जायजेथा लिलाम विक्रि गर्दा लिलाम स्वीकार्ने व्यक्तिको नाममा सो धितोवा जायजेथा प्रचलित कानून बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गरि सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।

६) यस दफा बमोजिम धितो राखेको सम्पति लिलाम विक्री गर्दा कसैले स्वीकार नगरेमा त्यस्तो सम्पति सम्बन्धित संस्था आफैले स्वीकार गर्न सक्नेछ ।

७) उपदफा (६) बमोजिम आफैले स्वीकार गरेमा त्यस्तो सम्पति सम्बन्धित संस्थाको नाममा रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गर्न सम्बन्धित कार्यालयमा लेखि पठाउनेछ, र त्यसरी लेखी आएमा सम्बन्धित कार्यालयले सोही बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गरि दिनुपर्नेछ ।

५९. कालो सूची सम्बन्धि व्यवस्था : संस्थाबाट ऋण लिई रकमको अपचलन गर्ने वा तोकिएको समयवधि भित्र ऋणको साँवा, व्याज फिर्ता नगर्ने व्यक्तिको नाम सहीत कालो सूची प्रकाशन सम्बन्धि व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

६०. कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धि व्यवस्था : कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धि व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

६१. बाँकी बक्यौदा असुल उपर गर्ने : कसैले संस्थालाई तिर्नु, बुझाउनुपर्ने रकम नतिरी बाँकी राखेमा त्यस्तो रकम र सोको व्याज समेत दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो व्यक्तिको जायजेथाबाट असुल उपर गरिदिन सक्नेछ ।

६२. रोक्का राख्न लेखी पठाउने :

१) संस्था वा दर्ता गर्ने अधिकारीले दफा ५८ र ६१ को प्रयोजनको लागि कुनै व्यक्तिको खाता, जायजेथाको स्वामित्व हस्तान्तरण, नासारी वा विक्रि गर्न नपाउने गरि रोक्का राख्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम रोक्काको लागि लेखि आएमा सम्बन्धित निकायले प्रचलित कानून बमोजिम त्यस्तो व्यक्तिको खाता, जायजेथाको स्वामित्व हस्तान्तरण, नामसारी वा विक्रि गर्न नपाउने गरि रोक्का राख्न राखी दिनुपर्नेछ ।

६३. अग्राधिकार रहने : कुनै व्यक्तिले संस्थालाई तिर्नु पर्ने ऋण वा अन्य कुनै दायित्व नतिरेमा त्यस्तो व्यक्तिको जायजेथामा नेपाल सरकारको कुनै हक दावी भए त्यसको लागि रकम छुट्याई बाँकी रहन आएको रकममा संस्थाको अग्राधिकार रहनेछ ।

६४. कार्यवाहि गर्न बाधा नपर्ने : संस्थाले ऋण असुली गर्ने सम्बन्धमा कुनै व्यक्ति वा सहकारी संस्था उपर चलाएको कुनै कारवाहीका कारणबाट त्यस्तो व्यक्ति वा संस्था उपर यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिमको कुनै कसुरमा कारवाहि चलाउन रोक लगाएको मानिने छैन ।

परिच्छेद : १५
एकीकरण, विघटन तथा दर्ता खारेज

६५. एकीकरण तथा विभाजन सम्बन्धी व्यवस्था :

- १) यस विधेयकको अधिनमा रही दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थाहरु एक आपसमा गाभी एकीकरण गर्न वा एक संस्थालाई भौगोलिक कार्य क्षेत्रको आधारमा दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थामा विभाजन गर्न सकिनेछ ।
- २) उपदफा १ बमोजिम एकीकरण वा विभाजन गर्दा सम्बन्धित संस्थाको कुल कायम रहेका सदस्य संख्याको दुई तिहाइ बहुमतबाट निर्णय हुनु पर्नेछ ।
- ३) उपदफा २ बमोजिम एकीकरण वा विभाजन गर्ने निर्णय गर्दा एकीकरण वा विभाजनका शर्त र कार्यविधि समेत खुलाउनु पर्नेछ ।

६६. विघटन र दर्ता खारेज :

- १) कुनै संस्थामा देहायको अवस्था विद्यमान भएमा साधारण सभाको तत्काल कायम रहेका दुई तिहाइ बहुमत सदस्यको निर्णयबाट त्यस्तो संस्थाको विघटन गर्ने निर्णय गरी दर्ता खारेजीको स्वीकृतिका लागि समितिले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
  - क) विनियममा उल्लिखित उद्देश्य तथा कार्य हासिल गर्न सम्भव नभएमा,
  - ख) सदस्यको हितगर्न नसक्ने भएमा ।
- २) उपदफा १ बमोजिम प्राप्त निवेदनमा छानविन गर्दा त्यस्तो संस्थाको विघटन गर्न उपयुक्त देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ ।
- ३) उपदफा २ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दर्ता गर्ने अधिकारीले देहायको अवस्थामा मात्र संस्थाको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ ।
  - क) लगातार दुई वर्षसम्म कुनै कारोबार नगरी निष्कृत्य रहेको पाइएमा,
  - ख) कुनै संस्थाले यो विधेयक वा यस विधेयक अन्तर्गत बनेको नियमावली विपरीतको कार्य बारम्बार गरेमा,
  - ग) विनियममा उल्लिखित उद्देश्य विपरीत कार्य गरेमा,
  - घ) सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त विपरीत कार्य गरेमा ।
- ४) उपदफा २ वा ३ बमोजिम दर्ता खारेज गर्नु अघि दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थालाई सुनुवाइको लागि पन्ध्र दिनको समय दिनु पर्नेछ ।
- ५) उपदफा २ वा ३ बमोजिम संस्थाको दर्ता खारेज भएमा त्यस्तो संस्था विघटन भएको मानिनेछ ।
- ६) उपदफा २ वा ३ बमोजिम संस्थाको दर्ता खारेजी भएमा त्यस्तो संस्थाको दर्ता प्रमाणपत्र स्वतःरद्द भएको मानिनेछ ।

६७. लिक्विडेटरको नियुक्ति :

- १) दफा ६६ बमोजिम कुनै संस्थाको दर्ता खारेज भएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले लिक्विडेटर नियुक्त गर्नेछ ।

२) उपदफामा १ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संघीय कानूनमा तोकिएको सिमा सम्मको सम्पत्ति भएको संस्थाको हकमा दर्ता गर्ने अधिकारीले कुनै अधिकृत स्तरका कर्मचारीलाई लिक्वीडेटर नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

६८. लिक्वीडेशन पछिको उपयोग : कुनै संस्थाको लिक्वीडेशन पश्चात् सबै दायित्व भुक्तान गरी बाँकी रहन गएको सम्पत्तिको उपयोग संघीय कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - १६ दर्ता गर्ने अधिकारी

६९. दर्ता गर्ने अधिकारी :

- १) यस विधेयक अन्तर्गत दर्ता गर्ने अधिकारीले गर्नुपर्ने कार्यहरु नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नेछ ।
- २) उपदफा १ बमोजिमको दर्ता गर्ने अधिकारीले यस विधेयक बमोजिम आफुमा रहेको कुनै वा सम्पूर्ण अधिकार आफु मातहतको अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

७०. काम, कर्तव्य र अधिकार : यस विधेयकमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य तथा अधिकारको अतिरिक्त दर्ता गर्ने अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - १७ निरीक्षण तथा अनुगमन

७१. निरीक्षण तथा अभिलेख जाँच गर्ने :

- १) दर्ता गर्ने अधिकारीले संस्थाको जुनसुकै वखत निरीक्षण तथा अभिलेख परीक्षण गर्न, गराउन सक्नेछ ।
- २) नेपाल राष्ट्र बैङ्कले जुनसुकै वखत तोकिएको भन्दा बढी आर्थिक कारोवार गर्ने संस्थाको हिसाब किताब वा वित्तिय कारोवारको निरीक्षण वा जाँच गर्न, गराउन सक्नेछ ।
- ३) उपदफा (२) को प्रयोजनको लागि नेपाल राष्ट्र बैङ्कले आफ्ना कुनै अधिकारी वा विशेषज्ञ खटाई आवश्यक विवरण वा सूचनाहरु संस्थाबाट भिकाई निरीक्षण तथा सुपर सुपरीवेक्षण गर्न सक्नेछ ।
- ४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम निरीक्षण वा हिसाब जाँच गर्दा गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैङ्कको अधिकार प्राप्त अधिकृतले माग गरेको जानकारी सम्बन्धित संस्थाले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- ५) उपदफा १ वा २ बमोजिम निरीक्षण वा हिसाब जाँच गर्दा कुनै संस्थाको कामकारवाही यो विधेयक यस विधेयक अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, मापदण्ड वा कार्यविधि बमोजिम भएको नपाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैङ्कले सम्बन्धित संस्थालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु त्यस्तो संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।
- ६) नेपाल राष्ट्र बैङ्कले यस दफा बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्दा नेपाल राष्ट्र बैङ्कले प्रचलित कानून बमोजिमको अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

७) यस दफा बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण प्राप्त हुन आएको जानकारी नेपाल राष्ट्र बैङ्कले नगर कार्यपालिकालाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

७२. छानविन गर्न सक्ने :

- १) कुनै संस्थाको व्यवसायिक कारोबार सन्तोषजनक नभएको, सदस्यको हित विपरीत काम भएको वा सो संस्थाको उद्देश्य विपरीत कार्य गरेको भनी त्यस्तो संस्थाको कम्तीमा वीस प्रतिशत सदस्यले छानविनको लागि निवेदन दिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको छानविन गर्न, गराउन सक्नेछ ।
- २) उपदफा १ बमोजिम छानविन गर्दा माग गरेको विवरण वा कागजात उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु सम्बन्धित समितिको कर्तव्य हुनेछ ।
- ३) उपदफा १ वा २ बमोजिम गरिएको छानविनको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई लिखित रूपमा दिनु पर्नेछ ।

७३. बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने संस्थाको निरीक्षण तथा अनुगमन सम्बन्धी विशेष व्यवस्था :

- १) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने संस्थाले तोकिए बमोजिम अनुगमन प्रणाली अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।
- २) दर्ता गर्ने अधिकारीले बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने संस्थाको तोकिए बमोजिमको अनुगमन प्रणालीमा आधारित भई निरीक्षण तथा अनुगमन गर्नेछ ।
- ३) उपदफा २ बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा अनुगमन दर्ता गर्ने अधिकारीले आवश्यकता अनुसार नेपाल राष्ट्र बैङ्क लगायतका अन्य निकायको सहयोग लिन सक्नेछ ।

७४. वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने :

- १) दर्ता गर्ने अधिकारीले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र संस्थाको निरीक्षण सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन नगर कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- २) उपदफा १ बमोजिम प्रतिवेदनमा देहायका विवरणहरु खुलाउनु पर्नेछ :-
  - क) सञ्चालनमा रहेका संस्थाको विवरण,
  - ख) अनुगमन गरिएका संस्थाको संख्या तथा आर्थिक कारोबारको विवरण,
  - ग) संस्थामा सहकारी सिद्धान्त र यो विधेयक, यस विधेयक अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधिको पालनाको अवस्था,
  - घ) संस्थाका सदस्यले प्राप्त गरेको सेवा सुविधाको अवस्था,
  - ङ) संस्थाको क्रियाकलापमा सदस्यको सहभागिताको स्तर अनुपात,
  - च) संस्थालाई नगरपालिकाबाट प्रदान गरिएको वित्तीय अनुदान तथा छुट सुविधाको सदुपयोगिताको अवस्था,
  - छ) संस्थाको आर्थिक क्रियाकलाप तथा वित्तीय अवस्था सम्बन्धी तोकिए बमोजिमका विवरण,
  - ज) संस्थामा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको अवस्था,
  - झ) संस्थामा सुशासन तथा जिम्मेवारीको अवस्था,
  - ञ) संस्थामा रहेका कोषको विवरण,
  - ट) संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष वितरणको अवस्था,
  - ठ) सहकारीको नीति निर्माणमा सहयोग पुग्ने आवश्यक कुराहरु,
  - ड) सहकारी संस्थाको दर्ता, खारेजी तथा विघटन सम्बन्धी विवरण,

- ढ) संस्थाले सञ्चालन गरेको दफा १२ बमोजिमको कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजनाको विवरण,
ण) तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण ।

७५. आपसी सुरक्षण सेवा संचालन सम्बन्धी व्यवस्था :

- १) संस्थाले संघीय कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिम आफ्ना सदस्यहरुको बालीनाली वा वस्तुभाउमा भएको क्षतिको अंशपूर्ति गर्ने गरी आपसी सुरक्षण सेवा संचालन गर्न सक्नेछ ।

७६. स्थिरीकरण कोष सम्बन्धी व्यवस्था :

- १) बचत तथा ऋण विषयगत संस्थाहरु सम्भावित जोखिमबाट संरक्षणका लागि संघीय कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिम खडा हुने स्थिरीकरण कोषमा सहभागी हुन सक्नेछन् ।

परिच्छेद - १८

समस्याग्रस्त संस्थाको व्यवस्थापन

७७. संस्था समस्याग्रस्त भएको घोषणा गर्न सकिने :

- १) यस विधेयक बमोजिम गरिएको निरीक्षण वा हिसाब जाँचबाट कुनै संस्थामा देहायको अवस्था विद्यमान रहेको देखिएमा कार्यपालिकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्थाको रूपमा घोषणा गर्न सक्नेछ :

- क) सदस्यको हित विपरीत हुने गरी कुनै कार्य गरेको,
ख) संस्थाले पूरा गर्नुपर्ने वित्तीय दायित्व पूरा नगरेको वा भुक्तानी गर्नुपर्ने दायित्व भुक्तानी गर्न नसकेको वा भुक्तानी गर्न नसक्ने अवस्था भएको,
ग) सदस्यहरुको बचत निर्धारित शर्त बमोजिम फिर्ता गर्न नसकेको,
घ) यो विधेयक, यस विधेयक अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम विपरीत हुने गरी संस्था सञ्चालन भएको,
ङ) संस्था दामासाहीमा पर्न सक्ने अवस्थामा भएको वा उल्लेखनीय रूपमा गम्भीर आर्थिक कठिनाई भोगिरहेको,
च) कुनै संस्थाले सदस्यको बचत रकम फिर्ता गर्नु पर्ने अवधिमा फिर्ता नगरेको भनी त्यस्तो संस्थाका कम्तीमा वीस प्रतिशत वा वीस जना मध्ये जुन कम हुन्छ, सो वरावरका सदस्यहरुले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिएकोमा छानविन गर्दा खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मको कुनै अवस्था विद्यमान भएको देखिएको ।

- २) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रचलित कानून बमोजिम गठण गरेको आयोगले कुनै संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्था घोषणा गर्न सिफारिस गरेमा वा समस्याग्रस्त भनी पहिचान गरेकोमा वा त्यस्तो आयोगमा परेको उजुरी संख्या, औचित्य समेतको आधारमा कार्यपालिकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्था घोषणा गर्न सक्नेछ ।

७८. व्यवस्थापन समितिको गठन :

- १) दफा ७७ बमोजिम समस्याग्रस्त संस्था घोषणा भएकोमा त्यस्तो संस्थाको सम्पत्ति व्यवस्थापन तथा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी कार्यका लागि व्यवस्थापन समितिको गठन गर्न दर्ता गर्ने अधिकारीले कार्यपालिका समक्ष सिफारिस गर्नेछ ।

- २) उपदफा (१) बमोजिम सिफारिस भई आएमा कार्यपालिकाले तोकिए बमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन गर्न सक्ने छ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम गठित व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - १९ कसूर दण्ड जरिवाना तथा पुनरावेदन

७८. कसूर गरेको मानिने : कसैले देहायको कुनै कार्य गरेमा यस विधेयक अन्तर्गतको कसूर गरेको मानिनेछ ।

- क) दर्ता नगरी वा खारेज भएको संस्था सञ्चालन गरेमा वा कुनै व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीले आफ्नो नाममा सहकारी शब्द वा सो शब्दको अंग्रेजी रूपान्तरण राखी कुनै कारोबार, व्यवसाय, सेवा प्रवाह, वा अन्य कुनै कार्य गरेमा,
- ख) सदस्यको यस विधेयक र यस विधेयक अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम बमोजिम बाहेक अन्य कुनै पनि प्रयोजनको लागि प्रयोग गरेमा,
- ग) तोकिएको भन्दा बढि रकम ऋण प्रदान गर्दा जमानत वा सुरक्षण नराखी ऋण प्रदान गरेमा,
- घ) समितिको सदस्य, व्यवस्थापक वा कर्मचारीले संस्थाको सम्पत्ति, बचत वा शेयर रकम हिनामिना गरेमा,
- ङ) ऋण असूल हुन नसक्ने गरी समितिका कुनै सदस्य, निजको नातेदार वा अन्य व्यक्ति वा कर्मचारीलाई ऋण दिई रकम हिनामिना गरेमा,
- च) समितिका कुनै सदस्यले एकलै वा अन्य सदस्यको मिलोमतोमा संस्थाको शेयर वा बचत रकम आफु खुसी परिचालन गरी संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा,
- छ) भुट्टा वा गलत विवरण पेश गरी कर्जा लिएमा, राखेको धितो कच्चा भएमा वा ऋण हिनामिना गरेमा,
- ज) संस्थाले यस विधेयक र यस विधेयक अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम विपरित लगानी गरेमा वा लगानी गर्ने उद्देश्यले रकम उठाएमा,
- झ) कृत्रिम व्यवसाय खडा गरी वा गराई ऋण लिएमा वा दिएमा,
- ञ) धितोको अस्वाभाविक रुपमा बढि मूल्याङ्कन गरी ऋण लिएमा वा दिएमा,
- ट) भुट्टा विवरणको आधारमा परियोजनाको लागत अस्वाभाविक रुपमा बढाई बढि ऋण लिएमा वा दिएमा,
- ठ) कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई एक पटक दिइसकेको सुरक्षण अन्य संस्थामा राखी पुनः ऋण लिए वा दिएमा,
- ड) संस्थाबाट जुन प्रयोजनको लागि ऋण सुविधा लिएको हो सोही प्रयोजनमा नलगाई अन्यत्र प्रयोग गरे वा गराएमा,
- ढ) संस्थाको कुनै कागजात वा खातामा लेखिएको कुनै कुरा कुनै तरिकाले हटाइ वा उडाइ अर्कै अर्थ निस्कने व्यहोरा पारी मिलाई लेखे वा अर्को भिन्न श्रेस्ता राखे जस्ता काम गरेबाट आफुलाई वा अरु कसैलाई फाइदा वा हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले कीर्ते गर्न वा अर्काको हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले नगरे वा नभएको भुट्टा कुरा गरे वा भएको हो भनी वा मिति, अङ्क वा व्यहोरा फरक पारी सहीछाप गरी गराई कागजात बनाई वा बनाउन लगाई जालसाजी गरे वा गराएमा,

ण) ऋणको धितो स्वरूप राखिन चल अचल सम्पति लिलाम विक्रि वा अन्य प्रयोजनको लागी मुल्याङकन गर्दा मुल्याङकन कर्ताले बढि, कम वा गलत मुल्याङकन गरि संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने कार्य गरे वा गराएमा,
 त) संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने उद्देश्यले कसैले कुनै काम गराउन वा नगराउ, मोलाहिजा गर्न वा गराउन, कुनै किसिमको रकम लिन वा दिन, विन मुल्यवा कम मुल्यमा कुनै माल, बस्तुवा सेवा लिन वा दिन, दान, दातव्य, उपहार वा चन्दा लिन वा दिन, गलत लिखत तयार गर्न वा गराउन, अनुवाद गर्न वा गराउन वा गैर कानुनी लाभ वा हानी पुऱ्याउने बदनियतले कुनै कार्यगरे वा गराएमा,
 थ) कुनै संस्था वा सा को सदस्य वा बचनकर्ता वा ति मध्ये कसैलाई हानी नोक्सानी पुग्ने गरि लेखा परीक्षण गरे गराएमा वा लेखा परीक्षण गरेको भठो प्रतिवेदन तयार पारेमा वा पार्न लगाएमा ।

८०. सजाय :

- १) कसैले दफा ७९ को कसुर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछ ।
  - क) खण्ड (ख), (ग), (ङ) र (थ) को कसुरमा एक वर्ष सम्म कैद र एक लाख रुपैयाँ सम्म जरिवाना
  - ख) खण्ड (ठ) को कसुरमा दुई वर्ष सम्म कैद र दुई लाख रुपैयाँ सम्म जरिवाना,
  - ग) खण्ड (ख) को कसुरमा विगो बराबरको रकम जरिवाना गरि तीन वर्ष सम्म कैद,
  - घ) खण्ड (घ), (ङ), (च), (छ), (ज), (झ), (ञ), (ट), (ण), (त) को कसुरमा विगो भराई विगो बमोजिम जरिवाना गरि देहाय बमोजिमको कैद हुनेछ :
    - १) दश लाख रुपैयाँसम्म विगो भए एक वर्ष सम्म कैद,
    - २) दश लाख देखी पचास लाख रुपैयाँसम्म विगो भए दुई वर्ष देखी तीन वर्ष सम्म कैद,
    - ३) पचास लाख देखी एक करोड रुपैयाँसम्म विगो भए तीन वर्ष देखी चार वर्षसम्म कैद,
    - ४) एक करोड देखी दश करोड रुपैयाँसम्म विगो भए चार वर्ष देखी छ वर्षसम्म कैद,
    - ५) दश करोड देखी एक अर्व रुपैयाँसम्म विगो भए छ वर्ष देखी आठ वर्षसम्म कैद,
    - ६) एक अर्व रुपैयाँ भन्दा माथिको विगो भए आठ वर्ष देखी दश वर्षसम्म कैद ।
  - ड) खण्ड (ढ) को कसुरमा दश वर्षसम्म कैद ।
- २) दफा ७९ को कसुर गर्न उद्योग गर्ने वा त्यस्तो कसुर गर्न मद्यत पुऱ्याउने व्यक्तिलाई मुख्य कसुरदारलाई हुन सजायको आधा सजाय हुनेछ ।
- ३) दफा ७९ को कसुर गर्ने वा त्यस्तो कसुर गर्न मद्यत पुऱ्याउने कुनै निकाय संस्था भए त्यस्तो निकाय संस्थाको प्रमुख कार्यकारी वा पदाधिकारी वा कार्यकारी हैसियतमा मार्य सम्पादन गर्ने व्यक्तिलाई यस ऐन बमोजिम हुने सजाय हुनेछ ।

८१. जरिवाना हुने :

- १) दफा ८७ बमोजिम कसैको उजुरी परि वा संस्थाको निरीक्षण, अनुगमन वा हिसाव कितावको जाँच गर्दा वा अन्य कुनै व्यहोराबाट कसैले देहायको कुनै कार्य गरेको पाईएमा

दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गम्भीरताको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई पाँच लाख रुपैयाँ सम्म जरिवाना गर्नेछ :

- क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम विपरीत सदस्यसंग व्याज लिएमा,
- ख) संस्थाले प्रदान गर्ने बचत र ऋणको व्याजदर बीचको अन्तर छ प्रतिशत भन्दा बढि कायम रहेमा,
- ग) संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने व्याजलाई मुल कर्जामा पुँजीगत गरि साको आधारमा व्याज लगाएमा,
- घ) कुनै सदस्यलाई आफ्नो पुँजी कोषको तोकिए बमोजिमको प्रतिशत भन्दा बढि हुने गरि ऋण प्रदान गरेमा,
- ङ) संस्था दर्ता गर्दाका बखतका सदस्य बाहेक अन्य सदस्यलाई सदस्यता प्राप्त गरेको तीन महिना अबधि व्यतित नभई ऋण लगानी गरेमा,
- च) प्राथमिक पुँजी कोषको दश गुणा भन्दा बढि हुने गरि बचत संकलन गरेमा,
- छ) शेयर पुँजीको पन्ध्र प्रतिशत भन्दा बढि शेयर लाभांश वितरण गरेमा,
- ज) संस्थाले आफ्नो क्षेत्र बाहिर गई कारोबार गरेमा वा गैर सदस्यसंग करोबार गरेमा,
- झ) संस्थाले यो ऐन विपरीत कृतिम व्यक्तिलाई आफ्नो सदस्यता दिएमा ।

२) उपदफा (१)मा लेखिएको व्यहोराबाट कसैले देहायको कुनै कार्य गरेको दता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गम्भीरताको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई तीन लाख रुपैयाँ सम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ :

- क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दिइएको कुनै निर्देशन वा तोकिएको मापदण्डको पालना नगरेमा,
- ख) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम बमोजिम दिनुपर्ने कुनै विवरण, कागजात, प्रतिवेदन, सूचना वा जानकारी नदिमा,
- ग) यस ऐन बमोजिम निर्वाचन नगरि समिति तथा लेखा सुपरिवेक्षण समितिका पदाधिकारीहरु आफु खुशी परिवर्तन गरेमा, कुनै संस्थाले दफा ६ को उपदफा (४) बमोजिम तोकिएको शर्त पालना नगरेमा,
- घ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरित अन्य कार्य गरेमा ।

३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको जरिवाना गर्नु अघि दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थालाई सफाई पेश गर्न कम्तिमा पन्ध्र दिनको समयावधि दिनु पर्नेछ ।

८२. रोक्का राख्ने :

१) दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित संस्थालाई दफा ८१ बमोजिम जरिवाना गर्नका अतिरिक्त तीन महिनासम्म त्यस्तो संस्थाको कारोबार, सम्पति तथा बैंकखाता रोक्का राख्ने तथ सम्पति रोक्का राख्न सम्बन्धित निकायलाई सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस प्राप्त भएमा त्यस्तो संस्थाको कारोबार, सम्पति वा बैंक खाता रोक्का राखी सो को जानकारी दर्ता गर्ने अधिकारीलाई दिनुपर्नेछ ।

८३. दोब्बर जरिवाना हुने : दफा ८१ बमोजिम जरिवाना भएको व्यक्ति वा संस्थाले पुनः सोही कसुर गरेमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई दर्ता गर्ने अधिकारीले दोस्रो पटक देखी प्रत्येक पटकको लागी दोब्बर जरिवाना गर्नेछ ।

८४. अनुसन्धानको लागि लेखी पठाउन सकिने : दर्ता गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैंकले यस ऐन बमोजिम आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकारको पालना गर्दा कसैले दफा ७९ बमोजिमको कसुर गरेको थाहा पाएमा त्यस्तो कसुरका सम्बन्धमा यस ऐन बमोजिम अनुसन्धान गर्नका लागि सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाउन सक्नेछ।

८५. मुद्दा सम्बन्धि व्यवस्था : दफा ८० बमोजिम सजाय हुने कसुरको मुद्दा सम्बन्धि व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ।

८६. मुद्दा हेर्ने अधिकारी : दफा ८० बमोजिमको सजाय हुने कसुर सम्बन्धि मुद्दाको कारवाही र किनारा जिल्ला अदालतबाट हुनेछ।

८७. उजुरी दिने हद म्याद :

१) कसैले दफा ८० बमोजिम हुने सजाय हुने कसुर गरेका वा गर्न लागेको थाहा पाउने व्यक्तिले त्यसरी थाहा पाएको मितिले नब्बे दिनभित्र दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष उजुरी दिनु पर्नेछ।

२) कसैले दफा ८० बमोजिम जरिवाना हुने कार्य गरेको थाहा पाउने व्यक्तिले त्यसरी थाहा पाएको मितिले नब्बे दिन भित्र दर्ता अधिकारी समक्ष उजुरी दिनु पर्नेछ।

८८. पुनरावेदन गर्न सक्ने :

१) दफा ६ बमोजिम संस्था दर्ता गर्न अस्वकार गरेको वा दफा ८८ बमोजिम संस्था दर्ता खारेज गरेकोमा चित्त नबुझेले सो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतिस दिनभित्र दर्ता गर्ने अधिकारीको निर्णय उपर कार्यपालिका समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ।

२) दफा ८० बमोजिमको जरिवानामा चित्त नबुझे व्यक्तिले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतिस दिन भित्र देहाय बमोजिम पुनरावेदन गर्न सक्छ:

क) दर्ता गर्ने अधिकारी र कार्यपालिकाले गरेको निर्णय उपर सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा,

ख) नेपाल राष्ट्र बैंकले गरेको निर्णय उपर सम्बन्धि उच्च अदालतमा,

८९. असुल उपर गरिने : यस परिच्छेद बमोजिम कुनै व्यक्तिले तिर्नुपर्ने जरिवाना वा कुनै रकम नतिरी बाँकी रहेकोमा त्यस्तो जरिवाना वा रकम नीजबाट सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गरिनेछ।

परिच्छेद : २०
विविध

९०. मताधिकारको प्रयोग : कुनै सदस्यले संस्थाको जतिसुकै शेयर खरिद गरेको भएतापनि सम्बन्धित संस्थाको कार्य संचालनमा एक सदस्य एक मतको आधारमा आफ्नो मताधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ।

९१. सामाजिक परिक्षण गराउन सक्ने :

१) संस्थाको विनियममा उल्लेखित उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि समितिबाट भएका निर्णय र कार्य, सदस्यहरूले प्राप्त गरेका सेवा र सन्तुष्टिको स्तर, सेवा प्राप्तबाट सदस्यहरूको जीवन

स्तरमा आएको आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक तथा वातावरणीय पक्षमा सकारात्मक परिवर्तन लगायतका विषयमा सामाजिक परिक्षण गराउन सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम भएको सामाजिक परिक्षणको प्रतिवेदन छलफलको लागी समितिले साधारण सभा समक्ष पेश गर्नेछ ।

३) उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको सामाजिक परिक्षण प्रतिवेदन छलफल गरि साधारण सभाले आवश्यकता अनुसार समितिलाई निर्देशन गर्नुपर्नेछ ।

४) यस दफा बमोजिमको सामाजिक परिक्षण प्रतिवेदनको एक प्रति सम्बन्धित संस्थाले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

९२. सहकारी शिक्षा : सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धनको लागी विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा आधारभुत सहकारी सम्बन्धि विषयवस्तुलाई समावेश गर्न सकिनेछ ।

९३. आर्थिक सहयोग गर्न नहुने : संस्थाको रकमबाट समितिको निर्णय बमोजिम सदस्यहरूले आर्थिक सहयोग लिन सक्नेछन ।

तर सामाजिक कार्यको लागी गैर सदस्य व्यक्ति वा संस्थाहरूलाई समेत आर्थिक सहयोग गर्न बाधा पर्ने छैन ।

स्पष्टिकरण : यस दफाको प्रयोजनको लागी सामाजिक कार्य भन्नाले शिक्षा, स्वास्थ्य, वातावरण, संरक्षण, मानवीय सहायता, सहकारीता प्रवर्द्धन सम्बन्धि कार्यलाई जनाउछ ।

९४. अन्तर सहकारी कारोबार गर्न सक्ने : संस्थाहरूले तोकिए बमोजिम एक आपसमा अन्तर सहकारी कारोबार गर्न सक्नेछन ।

९५. ठेकापट्टा दिन नहुने : संस्थाले आफ्नो समितिको कुनै सञ्चालक वा लेखा सुपरिवेक्षण समितिको आयोजक वा सदस्य वा आफ्नो कर्मचारीलाई ठेकापट्टा दिन हुदैन ।

९६. सरकारी बाँकी सरह असुल उपर हुने : कुनै संस्थाले प्राप्त गरेको सरकारी अनुदान वा कुनै सेवा सुविधा दुरुपयोग गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गरिनेछ ।

९७. कम्पनी सम्बन्धि प्रचलित ऐन लागु नहुने : यस ऐन अन्तर्गत दर्ता भएको संस्थाको हकमा कम्पनी सम्बन्धि प्रचलित ऐन लागु हुने छैन ।

९८. प्रचलित कानून बमोजिम कारवाहि गर्न बाधा नपर्ने : यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले कुनै व्यक्ति उपर प्रचलित कानून बमोजिम अदालतमा मुद्दा चलाउन बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

९९. सम्पत्ति सुद्धिकरण निवारण सम्बन्धि कानूनी व्यवस्थाको पालना गर्नुपर्ने : संस्थाले सम्पत्ति सुद्धिकरण निवारण सम्बन्धि संघीय/प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्थाका साथै तत् सम्बन्धमा मन्त्रालयले जारी गरेको मापदण्ड र नेपाल राष्ट्र बैंकको वित्तीय जानकारी एकाइबाट जारी भएका निर्देशिकाहरूको पालना गर्नुपर्नेछ ।

१००. नियम बनाउने अधिकार : यस ऐनको कार्यान्वयनको लागी कार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।

